

Forfatter: Bent Preisler

Anmeldt værk: J. Norman Jørgensen og Pia Quist, *Unge Sprog*.
København: Hans Reitzels Forlag, 2008 (187 s.)

Kilde: *NyS – Nydanske Sprogstudier* 37, 2009, s. 187-193

Udgivet af: NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn

URL: www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Anmeldelse af J. Normann Jørgensen og Pia Quist, *Unge Sprog*. København: Hans Reitzels Forlag, 2008 (187 s.)

BENT PREISLER

Bogen handler om de unges sprog, men den er samtidig – i betragtning af sin beskedne størrelse – en overraskende udtømmende fremstilling af væsentlige problemstillinger i den nyere sociolingvistik, som de gør sig gældende i dagens (senmoderne) danske samfund. Den er skrevet af to indsigtfulde forskere på området, i et sprog som stort set ikke blot er forståeligt for enhver gymnasieelev, men som ofte fængsler og endda morer læseren.

Bogens formål er if. forordet at underbygge – på en kvalificeret og nuanceret måde – sociolingvistikernes ofte gentagne formaning om at anerkende ungdommens sprogbrug som et uundværligt led i ethvert sprogs naturlige udvikling, og ikke som en nedbrydende faktor der “truer” et ellers uforanderligt og “perfekt” nationalsprog. Bogen har noget så usædvanligt for en (populær-) videnskabelig fremstilling som en gennemgående skurk, nemlig “de sure gamle mænd” – “af begge køn og alle aldre” – som synes at deres egen sprogbrug er den eneste rigtige – og at ungdommens “sjuskede” måde at tale på bringer “sproget” i forfald. De sure gamle mænd kommer på banen med jævne mellemrum bogen igennem med deres subjektive holdninger – som forfatterens videnskabeligt underbyggede argumenter herefter kan mane i jorden – og er herved et ganske effektivt retorisk virkemiddel.

De unges sprog(-brug) er styret af meget komplekse historiske, sociale og lingvistiske forhold, og bogens første tre kapitler handler derfor om hhv. (1) Ungdom som begreb, (2) Sprog som begreb, og (3) Sprognormer og sprogforandring. Der skelnes indledningsvis i kapitel 1 mellem begreberne *ungdomssprog* og *unges sprog*, hvoraf det første betegner sproget som det tales i ungdommen (og afløses af voksensproget), og det andet betyder de ændringer som ungdommen

indfører i sproget på et givet tidspunkt i historien, og som fører til sprogforandring generelt i samfundet. Ungdomskultur, ungdomsoprør, identitet og stil er centrale begreber i dette kapitel.

Kapitel 2 omhandler sproget som sådant og er derfor formidlingsmæssigt det vanskeligste kapitel at få til at fungere i forhold til en læserkreds som inkluderer “også dem, der ikke lige har læst sprog på universitetet” (s. 10). Det er heller ikke lykkedes helt, og fremstillingen er lidt ujævn rent formidlingsmæssigt. Det drejer sig ikke mindst om de sproglige illustrationer, der skal lette forståelsen af den teoretiske pointe. De opfylder hensigten i visse afsnit, fx afsnittene om tegn og konventionelle udtryk, men er mindre heldige i andre. Dette gælder nogle lidt mystiske eksempler uden forbindelse til den senmoderne hverdag og/eller eksempler der af uforklarlige grunde er hentet fra et ældre skriftsprog; fx “*pateren gav den lille dreng den store moder*” og mange lige så uforståelige (for ikke-lingvister) variationer over samme sætning (s. 35); ordet *best* forklares (s. 31-32), men om *svumpukekel* (er det et ord?) får vi blot at vide at det betyder “noget andet” (s. 32)). Generelt er det især kapitlets introduktioner til forholdet mellem sprog og diverse sociale og psykologiske fænomener der fungerer godt.

Kapitel 3 drejer sig om sprognormer og sprogforandring og udgør et aktuelt og godt indlæg i den standende danske sprogdebat. Udgangspunktet er korrekthedsbegrebets subjektivitet, ikke mindst hvad stavningen angår. Her behandles også de sure gamle mænd (og kvinder) – og deres forhold til de unges sprog – mere indgående: arbitrære sproglige korrekthedskrav er et middel til fastholdelse af magt. Afsnittet om rigsmålet (s. 61-62) er “vistnok mest for de historisk interesserede” (s. 61), og forbindelsen til de unges sprog kunne have været mere oplagt. Et andet afsnit har næsten samme titel som bogen, men “De unges sprog” har en snævrere betydning, idet det drejer sig om de rent lingvistiske karakteristika. Bogens forventede læserkreds taget i betragtning havde man måske ikke behovet at sætte lydregler på formel (s. 65-66); middelalderen beskrives som en tid uden sure gamle mænd, hvilket på en eller anden måde konflikter med det indtryk vi har fået tidligere (s. 60) af at brokkeri over de unges sprog har forekommet til alle tider; og måske burde forandringer i ordforrådet (s. 68-70) have været behandlet i umiddelbar forlængelse af de fonologiske

og grammatiske forandringer, og ikke adskilt herfra af et afsnit om ungdomssprog (træk som de unge holder op med at bruge når de bliver ældre). Men dette er småting, og afsnittet (inklusive behandlingen af ordforrådet) giver et udmærket indblik i de unges sprog på kodeniveau, og de lingvistiske forandringer i det øvrige samfundet som det medfører. Budskabet går rent ind: sproget ændrer sig på en måde som det altid har ændret sig, og det bliver overhovedet ikke ringere, blot anderledes.

De sidste afsnit af kapitlet drejer sig under ét om de betingelser hvorunder sproget – via de unges sprogbrug – forandrer sig: forholdet mellem sociale grupper, sprogmoder og sproglig påvirkning, gruppesprog og identitet (med det specielle ungdomssprog på Herlufsholm kostskole som interessant *case*), o.a. Det er prisværdigt så lidt lingvistisk jargon der er i kapitlet (for eksempel omtales lydlig *assimilation* ganske elegant som “effektivisering”, s. 71-72). Til gengæld – hvis man skal være krakilsk – er der også enkelte steder hvor en potentielt nyttig glose savnes; fx kunne man godt i afsnittet “Optræden” (s. 70-71) have brugt et forholdsvis almindeligt ord som *stereotyp(er)* i karakteriseringen af de forestillinger forskellige befolkningsgrupper gør sig om hinanden, som fx de forestillinger københavnere ofte gør sig om jyder og vice versa; og i afsnittet “Sprogforandring” i forbindelse med lydlige “effektiviseringer” nævnes *tungen* overhovedet ikke når det fortælles at et ord “udtales” på en bestemt måde, idet der kun refereres til de passive artikulatorer.

Kapitel 4 udgør en grundigere behandling af bestemte områder af ordforrådet, nærmere betegnet de områder som særlig sættes i forbindelse med unge menneskers sprogbrug, fx slang, bandeord og skældsord. Det starter med et afsnit om “pendulord”, dvs. ord som “svinger” mellem to modsatrettede betydninger – som fx *forfordele* og *bjørnetjeneste*, hvis almindeligt accepterede betydninger på et tidspunkt var hhv. “forbigå” og “misforstået tjeneste”, men som i de unges sprog også har fået de modsatte betydninger, nemlig hhv. “favorisere” og “kæmpe-tjeneste”. Forfatterne forklarer at de nye betydninger trods kritik ofte er både logiske, forudsigelige og gennemskuelige i konteksten, og at de derfor ikke i sig selv vanskeliggør kommunikationen. Også i de følgende afsnit aflives der mange myter fra mediedebatten om de unges sprog, først om de unges brug af slang, som ikke er “værre” end

tidligere; forfatterne ser slangudtryk som værdisymboler der – sammen med påklædning, musikvalg o.a. – indgår i (især drengenes) “stil”, der karakteriseres som “sej”. Bandeord og skældsord blandes ofte sammen i mediedebatten, selv om de if. forfatterne udfylder meget forskellige funktioner. Bandeordene har en sociolingvistisk funktion som markør af alder (de unge p.t. bruger fx engelske tabuord som *fuck* og *shit*, mens de ældre holder sig til danske såsom *sgu* og *for fanden* etc.), men der er ingen observerbar forskel i *mængden* af bandeord. Mængden er til gengæld en faktor kønnene imellem, idet drenge generelt bruger flere bandeord end piger. I mediedebatten har vi endvidere hørt megen tale om de unges brug af grove skældsord: *pedo*, *luder*, *svin*, *bitch* etc. Bogen argumenterer overbevisende for at betragte denne sprogbrug som en del af de unges selv-iscenesættelse – den *skal* chokere, men samtidig skal ordene sjældent forstås bogstaveligt. Tværtimod er betydningen åben og kan kun bestemmes i sammenhæng med konteksten. Der er også en anden pointe: “den type samtaler, hvor skoleelever bruger skældsord om andre, [er ikke] blevet hyppigere eller grovere end tidligere. I dag *opdager* de voksne dem bare” (s. 107).

Kapitel 5 handler om globaliseringen og det multisproglige samfund – især det faktum at alle unge mennesker hver dag er i berøring med andre sprog end dansk. Forfatterne fremhæver at sprogene og “varietetene” (et af de få jargon-ord i bogen) i det senmoderne samfund ikke er fordelt på geografiske områder, som dialekterne var i gamle dage, men at de eksisterer side om side og integreret hos den enkelte sprogbruger (s. 111). Denne *inherent variation* (Trudgill 1974) er strengt taget det samme som sociolingvisterne med William Labov i spidsen satte sig for at beskrive – specielt mht. storbyerne – fra helt tilbage omkring 1970, men forfatterne har ret i at fænomenet har fået stigende aktualitet i et land som Danmark pga. den stigende indvandring til landet, som er foregået i samme tidsrum. Sprog mødes og sød musik opstår (hvad der gives helt bogstavelige eksempler på) i form af sproglig kreativitet. Dette sker ikke mindst i mødet med engelsk men også alle mulige andre sprog, som især er repræsenteret i de danske “ghettoer”. Fællessproget er dansk, men i øvrigt trækkes der på alle forhåndenværende sproglige ressourcer alt efter situationen. Resultatet af sådanne sprogmoder eksemplificeres i afsnittet “Multietnisk dansk”,

og man kan ikke lade være med at undre sig over hvorfor disse træk (ved navneordenes bøjning, ordstilling, udtale og ordforråd) ikke blev integreret i et derved mere relevant kapitel 2, hvortil man også kunne have hentet materiale i kapitlerne 6 og 7. Der foretages nogle nyttige og interessante sammenligninger med tendenser i sociolingvistikken i øvrigt.

Fænomenet *crossing* (Rampton 1995) oversættes til “sprogoverskriden” (s. 118), men forfatterne bruger også “-overskridning” s. 120 (hvorfor ikke “-overskridelse”?). Det betegner en udenforståendes brug af en anden gruppes sprog, når der er en vis “social risiko” involveret. Også afsnittene om sproglige prototyper, koder og kodeskift er relevant og spændende læsning med mange gode og rammende distinktioner og eksempler. Der vil uvægerligt være ting man er uenig i. Hvis to personer skifter sprog fordi samtalen skifter emne, så er det ikke hensigtsmæssigt at give fænomenet samme betegnelse (“situationelt kodeskift”, s. 127) som hvis det sker fordi en tredje person der ikke forstår sproget, blander sig. Det første kalder man traditionelt for (et udslag af) *diglossi* (Fishman 1967), og denne skelnen er potentielt vigtig i debatten om “domænetab” (sml. fx s. 141, hvor den kunne have bidraget til en mere nuanceret analyse af problematikken omkring brugen af engelsk i de højere uddannelser, jf. Preisler 2009). Et andet, mindre problem: Den skotsktalende Joachim von And, der med dansk stemme får tildelt bornholmsk accent, er et glimrende eksempel på uigennemtænkt formidling – men i hvilken forstand er det *kodeskift*?

Kapitel 6 giver en smagsprøve på samtaleanalyse med eksempler fra unges sproglige interaktion, men kommer efterhånden ind på generationsforskelle, specielt i afsnittene om diskurspartikler og brug af citation.

Endelig runder kapitel 7 af med en gennemgang af den ny teknologis kommunikationsformer, med integration af computere og mobiltelefoner, og med en kode/struktur som hverken er tale- eller skriftsprog, men noget tredje. Bogen slutter med et udmærket afsnit om graffiti-inskriptioner, der illustreres med fotografier.

Unge Sprog er generelt set både velstruktureret og velskrevet. Kun kapitel 2 finder ikke rigtig anvendelse i helheden og “stritter” noget. Stilen er ikke-akademisk, ofte talesprogsagtig, og er enkelte steder i

fare for at tale ned til læseren (jf. udtryk som fx “Med nogle fine ord siger vi, at ...” (s. 27); “en ret smart fidus der hedder bøjning” (s. 34)). Men først og fremmest er bogen provokerende på en forfriskende og uformel måde, hvor forfatterens stærke sprogpoltiske engagement aldrig går ud over det videnskabelige fundament. Den går lige i kødet på de sprængfarlige emner og alle fordommene; dens eksempler refererer til mange sprogsamfund i Danmark, ikke kun det etnisk danske; og den understreger at den danske ungdoms mange sprog er en værdifuld ressource som ikke må gå til spilde. Kort sagt udgør bogen et bedre og mere relevant materiale til et gymnasiefag om “sprogforståelse” end noget jeg har set hidtil.

Bent Preisler
Institut for Kultur og Identitet
Roskilde Universitet
e-mail: preisler@ruc.dk

LITTERATUR

- Fishman, Joshua (1967) "Bilingualism with and without diglossia; diglossia with and without bilingualism". *Journal of Social Issues* 23. 29-38.
- Preisler, Bent (under udgivelse) "Complementary Languages: The national language and English as working languages in European universities". Peter Harder (red.) 'Global English, language policy and the universities' særudgave af *Angles on the English-Speaking World*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press. 20 sider.
- Rampton, Ben (1995) *Crossing: Language and Ethnicity among Adolescents*. London: Longman.
- Trudgill, Peter (1974) *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin.